

T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 11

Şubat 1943

Cilt: II

KÖPRÜLÜLER DEVRİNDE KİGİ DEMİR MADENLERİNDEN YAPILAN TOP GÜLLELERİNİN AVRUPA SEFERLERİ İÇİN ERZURUM'DAN GÖNDERİLMESİNE AİT ÜÇ VESİKA

Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş ve duraklama devirlerinde harp sanayiine ait bütün malzeme ve iptidai maddelerin memleket içinden tedarik ve temin edildiğine dair elimize geçen bu yeni kıymetli vesikaları neşrediyoruz [1].

Kanuni Sultan Süleyman Erzurum'da o zamanın top fabrikası olan Tophaneyi yaptırdıktan sonra buraya demir tedarik etmek için çok kuvvetli bir ihtimalle söylenebilir ki Kığı demir ocaklarını faaliyete getirmişti; bu madenleri Osmanlılar mı keşfettiler, yoksa daha evvel buralara hâkim olan diğer Türk devletleri mi meydana çıkardılar, bunun hakkında kat'i olarak bir şey denilemezse de Köprülülerden Fazıl Ahmed ve Kara Mustafa Paşalar zamanında Kığı demir ocakları ile Erzurum Tophanesinin işlemekte olduklarına bakılırsa bu tesisatın evvelce kurulup işlediğini göstermektedir.

Birinci vesika, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından, 1673 te Lehistania devam eden harp devresinde İsakçı sahrasından Avcı Sultan Mehmed'in Erzurum Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya gönderilmiş olan fermanıdır :

Düstur-ı mükerrer müşîr-i mufahham nizam-ül-âlem müdebbir-ül-umur-il-cumhûri bil-fikr-is-sâkıb mütemmim-i muham-ül-enâmi bir-re'y-is-sâib müceddid-i mümehhid-i bünyan-i devlet-ül-ikbal müşîr-i erkân-üs-saadet-il-iclâl el-muhtassu bimezidi inayet-il-melik-il-âlâ Erzurum eyaletine mutasarrıf olan vezîrim Mustafa Paşa edam-allahu taalâ iclâlehu ve efdal-ül-Kudat-il-müslimîn-el-muvahhidîn ma'din-ül-fazl-il yakîn huccet-ül-hulki alel-halkı ecmaîn el-muhtassü bimezidi inayet-il-melik-il-muîn Mevlâna Erzurum kadısı zîde fezailuhu ve kudvetü erbâb-il-ikbal umdetü ashab-il-iclâl câmi-i vucuh-il-ahval Erzurum hazinesi defterdarı dâme ikbaluhu ve kudvet-ül-emasili vel-ekran Kığı mukataası Emîni zîde kadruhu tevki-i refî'-i hümâyun vasıl olıcak malûmu ola ki bil-fiil dergâh-ı muallâm Topçubaşısı Ali zîde mecduhu ordu-yı hümâyunuma arz-ı hal edüb gönderüb birkaç senedenberü Kığı mukataası

[1] Bu vesikalar Trabzon Mahkeme-i Şer'îye sicillerinden istinsah edilmiştir.

maliyle dökülen top yuvarlakları ol canibde hazır ve mevcut olub halen sefer-i hümayun için lâzım geldiğini ilâm eylemekle imdi ne mikdar yuvarlak bulunursa Trabzon iskelesine nakil ve andan sefînelere tahmil ve İsakçı iskelesine gönderilmek babında ferman-ı âlişanım sâdir olmuştur Buyurdum ki hükm-i şerifim vardıkda bu babda sadır olan emrim üzere amel edüb dahi kat'â te'hir ve tevakkuf edilmeyüb ma'din-i mezbûrdan birkaç seneden berü hazır mevcut ne mikdar yuvarlak var ise bervech-i ta'cil Trabzon iskelesine nakil ve andan sefînelere tahmil ve İsakçı iskelesine irsal etdirüb zinhâr ihmal ve müsamaha eylemeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerife itima' kılâsız Tahrîren fil-yem-is-sâbi'i şehri receb sene erba' ve semanîne ve elf . 7 receb 1084 = 18. X. 1673

*Beyurd-ı
Sahra yı İsakçı*

*Tabaka asluh-ul-mutâ'
Abdullah el-kadi bi-Erzurum
el-mahmiyye ufiye anh*

İkinci vesika ise İkinci Viyana muhasarası hengâmında top güllelerinin Erzurum'dan gönderildiğine dair Beylerbeyi Zeynelâbidin'in, bu husus için padişahın fermanından bahsederek mühimmatın biran evvel muharebe mevkiine sevk edilmesi hususunda Trabzona gönderdiği buyuruludur.

Fazilet-şiar Trabzon kadısı zîde fadluhu inha olunur ki Erzurum cebhanesinden Trabzon iskelesine nakli ferman olunan top yuvarlakları Asistane-i saadete nakil ve irsal olunmak için sefîne tedarük olunmak üzere bundan akdem buyuruldu gönderilmişdi. Hâliya beş aded sefîne tedarük olunub beher sefîneye ikişer bin aded yuvarlak tahmil bir kantar kırk dört kıyye olmak üzere beş kantarı bir Esedî guruşa nisf-ı nâvunu ferman-ı âli nâtık olduğu üzere tarafımızdan verilüb ve nisf-ı nâvunu taraf-ı Saltanat-ı Aliyyeden alınmak üzere hüccet-i şer'iyye olmağın buyuruldu tahrir ve kıdvet-ul-emasili vel-ekrân Çavuşlar Emîni Yusuf Çavuş zîde kadruhu tayin ve irsal olunmuştur. Vusulünde gerekdir ki hüccet-i şer'iyye mucebince nisf-ı nâvunlar teslim ve top yuvarlakları da vech-i meşruh üzere sefînelere tahmil ve nisf-ı nâvunları Âsiteneden alınmak temessük olmak üzere reislerin yedlerine hüccet-i şer'iyye verilüb donanma-yı hümayuna bir gün bir saat evvel erişdirmeğe bezli makdur eyleyüb avk u tehir eylemekden bigayetin ihtiraz eyliyesin

26 cümaziyülevvel sene 1098 = 9. IV. 1687

Diğer üçüncüsü de Trabzona gönderilen fermanıdır :

Trabzon sancağında olan kadılar zîde fazluhum ve mefahir-ül-ekran İskele Eminleri ve kal'a zabıtları zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümayun vasıl alıcak malûm ola ki donanma-yı hümayunum kalyonları ve sefer-i hümayunum için Erzurum cebehanesinden Trabzon iskelesine nakli fermanım olan top yuvarlakları Trabzon sancağında olan iskelelerin her kangısına dâhil olursa mevcut bulunan sefain ahz ve nisf-ı navolunları ol tarafa Erzurum muhafızı olan emir-ül-ümera-il-kirâm Zeynülabidin dâme ikbaluhu tarafından verilüb ve nisf-i âharı Âsitane-i saadetinden verilmek üzere tahmil ve acelelen bir gün bir saat mukaddem Âsitane-i saadetime irsal ettirmeğe ziyade dikkat ve ihtimam eyliyesin ; Şöyle ki maâz-Allâhu taâlâ ihmaliniz sebebiyle vakt u zamanı mürur edüb gelüb erişmezse bir vechile özür ve cevabınız makbul-i hümayunum olmaz. Top yuvarlağı din ve devletin ehemmi umûrundan olmağla cümleiniz mukayyed ve ittifak üzere sarf-ı makdur edüb bir an arâm ve tevakkuf ettirmeyüb serîan ve âcilen sefayine tahmil ve Âsitane-i saadetime irsal ve îsale mücid ve sâi ve itmam-ı hizmetde ziyade sa'y ü ikdam eyliyesin deyü fermanım olmuştur. (1098 = 1687)

Bu vesikalar bize Osmanlıların bu tarihlerde harp sanayiini harice muhtaç olmadan kendilerinin başardığını isbat etmektedir.

A. Şerif BEYGU
Erzurum Lisesi Tarih Öğretmesi